

Dómok és rianások

Túlságosan elhamarkodott volt a mögöttnök hagyott tétra lett kijelentésünk, mert bizony februárban csak úgy ropkdtuk a mínuszok. Ráadásul pont első negyed környékén. Azonban ez a borzalmas hideg sem tudott elrettenteni néhány fanatikus holdészlelőt a munkától. Februárban tíz észlelő összesen 36 észlelést végzett. A heérkezett magas színvonalú észlelésekhől egy remélhetően izgalmas válogatást sikerült összeállítani. Ladányi Tamás, Velkei Szabolcs és Zana Péter nagyon szép és érdekes képekkel jelentkeztek. Munkájukról egy későbbi számban fogunk beszámolni.

Amint legutóbb ígértük visszatérünk a Plinius-kráterhez. Most is hárman vagyunk részt a szimultán akcióban, amit február 12-ére hirdettünk meg. A Gorgei-Sánta duó vizuálisan, Ladányi Tamás pedig digitálisan észlelt. A januárinál szerencsésebb holdfázis lehetővé tette a rianások alapsabb megfigyelését, de már, finomabb alakzatok is láthatóvá váltak, mint például a Promontorium Archerusia, ez az 1500 méter magas hegyfok.

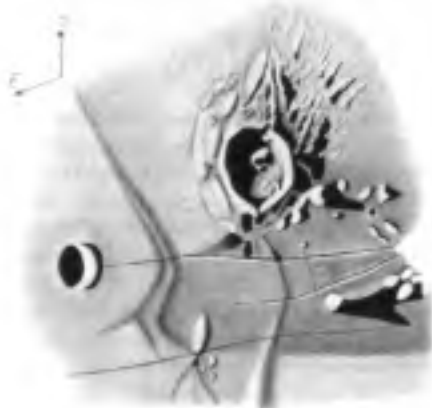
Plinius-kráter

200A 02 12, 1A 25-19 00 UT, 2A0/2R00 SC, T 3 S: 8-9, Colongitudo: 343,8°

224x: Januári észleléseim folytatásaképp ma a Szegedi Egyetem Réke épületének tetején található 2A cm-es SC-vel, 224x-es nagyítással vettem szemügyre a krátert és környezetét. Ami rögtön szembetűnik, a kráter keletkezésekor kidobott lörmelék-karó és tektonikailag összetöredett felszín kuszasága. Főleg a délnyugati oldalon láthatóak a sörkha, sugaras sávokba rendeződött mélyedések és hegyek. Rendkívül látványos. Mivel még sohaem sikerült ilyen kuszaságú területet megörökítenem, aprólékosan lerajzoltam a hegycsoportok, sőtét területek egymáshoz való viszonyát. Így elég jól sikerült visszaadnom a látvány fő jellegzetességeit. A Plinius belső része rengeteg részletet mutat, központi csúcsa igen furcsa árnyékot vet. Teraszos szerkezet látható. A kráter kb. 50%-ban árnyékos. A másik szembejövő jelenség a Mare Tranquillitatis peremétől a Mare Serenitatis felé lejtő terület, melyen a Rimae Plinius medenceperemmel párhuzamos repedései látszanak. Három, nagyjából egy irányba futó ág biztos és egy rövid, merőleges szakasz sejtethető. Mind a Promontorium Archerusia közeléből indulnak ki, nagyjából kelet-nyugati csapásúak, kettőben a belső árnyék és a megvilágított fal is, a harmadikban csak az árnyék látható. A kis

Észlelő	Észl.	Műszer
Bognár Tamás	3	7,6 T
Gorgei Zoltán	3	20 L
Kárpáti Ádám	4	10 L
Ladányi Tamás	3	25 T
Megyes István	6	10 L
Molnár Péter*	1	20 T
Puha Emil*	6	7 L
Sánta Gábor	1	28 SC
Velkei Szabolcs	7	20 T
Zana Péter	2	25,4 T

rült visszaadnom a látvány fő jellegzetességeit. A Plinius belső része rengeteg részletet mutat, központi csúcsa igen furcsa árnyékot vet. Teraszos szerkezet látható. A kráter kb. 50%-ban árnyékos. A másik szembejövő jelenség a Mare Tranquillitatis peremétől a Mare Serenitatis felé lejtő terület, melyen a Rimae Plinius medenceperemmel párhuzamos repedései látszanak. Három, nagyjából egy irányba futó ág biztos és egy rövid, merőleges szakasz sejtethető. Mind a Promontorium Archerusia közeléből indulnak ki, nagyjából kelet-nyugati csapásúak, kettőben a belső árnyék és a megvilágított fal is, a harmadikban csak az árnyék látható. A kis

A Plinius-kráter és körülete, ahogy az Sánta Gábor látta a Szegedről.

merőleges szakaszánál, a rianások között két dőmszerű alakzat sejlik. A Dawes és a Plinius közötti, valamint az attól északra eső régiót érdekes megjelenésű lávagerincek padok tarkítják. Ezek közül csak a legmarkánsabbnak, legészakibbnak van neve: ez a Dorsum Nicol. (Sánta Gábor)

és szögnyer. Görgei Zoltán a Folaris Csillagvizsgálóban

Jardány Tamás remek felvételét a Casini Csillagvizsgálóban készítette Finius-kráterről

2008.02.12. 18.10–19.15 UT. 250/1200 Newton. T: 2. S: 7. Colongitudo: 343.9°

200x. Főelmeletesen szép látvány a Plinius-kráter és a tőle északra húzódó rianás-rendszer a nyugodt légkörnél. A kráterhelső nagy részét már megvilágítja a Nap, így gyönyörűen látható a karéj alakú központi csúcs és a teraszos/ecsuzamlásos belső fal-szerkezet. A külső törmelékfaktaró is dőbhenetes részleteket mutat, de ezt most a rajzon leegyszerűsítettem. Inkább a rianásokra koncentráltam. A legmarkánsabb ág

most is a kráterhez legközelebbi, szinte a Dawes-kráterig követhető. A középső ágnak a nyugati szakasza könnyen jön, de aztán egy kráterátmérőnyi részen teljesen eltűnik, hogy a Dawes közelében ismét láthatóvá váljon mint egy rövid hajszálvékony vonal. A harmadik, legészakabbra húzódó ág kicsit nehezebben látszik mind a két délebbi, de folyamatosan követhető. Ez utóbbi ág nyugatról az Archerusia-hegyfok közvellen közelébe ered. Ez a hegyfok kicsinysege ellenére rendkívül markáns látvány, legálább 8-as intenzitással.

Az észlelt terület azért is érdekes, mert a Plinius-rianások éppen a Mare Tranquillitatis és a Mare Serenitatis határmezsgyéjén húzódnak. Itt a felszín kb. 1–2 fokos lejtésű, vagyis a Mare Serenitatis valamivel alacsonyabban fekszik. (Görgei Zoltán)

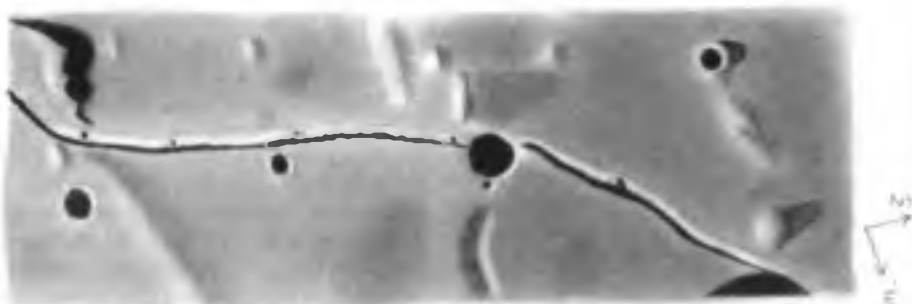
Kárpáti Ádám ismét fantasztikusan szép rajzokkal jelentkezett. Nézzük elsőként a Hyginus-rianást, melyet 13-án sikerült elcsipnie 100/1000-es refraktorával.

Rima Hyginus

2008.02.13. 18.35–19.15 UT. 100/1000 refraktor. T: 5. S: 5–6. Colongitudo: 356°

143x. Sajnos rossz a nyugodtság, feltámadt a szél. Amikor néhány másodpercre megnyugszik a légkör, hihetetlen részletek lótnak föl. A Hyginus-kráter belsője teljesen árnyékban van, az északi peremén egy kisebb kráter ül. A rianás a krátertől északnyugatra és délkeletre is hosszan követhető. A délkeleti szakasz rendkívül inhomogén, szakadozott. Kicsi kráterek tagolják, de ez csak a nyugodtabb pillanatokban egyértelmű. Hyginus északi pereméhez egy árnaknak tűnő markáns alakzat érkezik a déli peremnél egy legyező alakú sötétebb terület látszik. A sűrű fény halászára az egész környék hihetetlenül plasztikus, a felszín görbülete is érződik – ezt rajzban visszaadni sajnos nem sikerült. (Kárpáti Ádám)

Észlelünk a Kicsi-krátert és a mellette lévő π jelű dőmot is lerajzolta 16-án. A gyengébb nyugodtság nem tette lehetővé a tetőkráter megpillantását.

A hatalmas Higinius-áras (Kárpát-Ádám része)

A Hortensius-dómkokat egy órás különbséggel észlelte Kárpáti Ádám és a rovatvezető. Nem egy megtervezett akcióról van szó, csupán véletlen, hogy mindketten ugyanazt az alakzatot szemeltük ki. Tanulságos összehasonlítani a két rajzot, hárfi figyelembe kell venni, hogy az észlelések különböző átmérőjű műszerekkel készültek a -8 fokos hidegben.

E sorok írója a Polarix 20 cm-es refraktorával észlelte a Gambart B és C-kráterek között

A Hortensius-kráter és a tőle északra fekvő dómkok (zhogyan Kárpáti Ádám látta a 10 cm-es refraktorával)

fekvő hatalmas dómot. A légköri nyújtatlanság csak közepesnek volt mondható, de ennek ellenére rengeteg apró részlet mutatott ez a kiváló műszer.

Hortensius-kráter

2008.02.16. 21:05-21:25 UT. 100/1000 refraktor, T. 5, S. 4-5. Colongitudo: 33,5°

143x. Nem jó a nyugodtság, a nagyítását nincs értelme növelni. A Hortensius kissé megnyúlnak tűnik, helseje szinte teljesen árnyékban van. A kráterből északkeleti irányban világos és sötét sávok indulnak ki. Északi irányban több dóm látható, elég feltűnőek némelyikük szabálytalan alakú. (Kárpáti Ádám)

2008.02.16. 19:55-20:15 UT. 250/1200 Newton, T. 5, S. 6. Colongitudo: 32,9°

200x. A rajz a Hortensius-krátert és a krátertől északra fekvő hét dómot ábrázolja. A dómok azonosítását a dómtérkép segítségével végeztem. Nézzük a dómkokat a Hortensius-tól kiindulva!

464. Egy kicsiny gerinc köti össze a kráterrel. Nagyméretű, könnyen látható a tetőkalderája, de maga a dóm ennél a napfélnél nem túl feltűnő.

461. Klasszikus megjelenésű, elliptikus alakú jól látható kalderával.

458. Kicsi, elliptikus kalderája nehezen látszik.

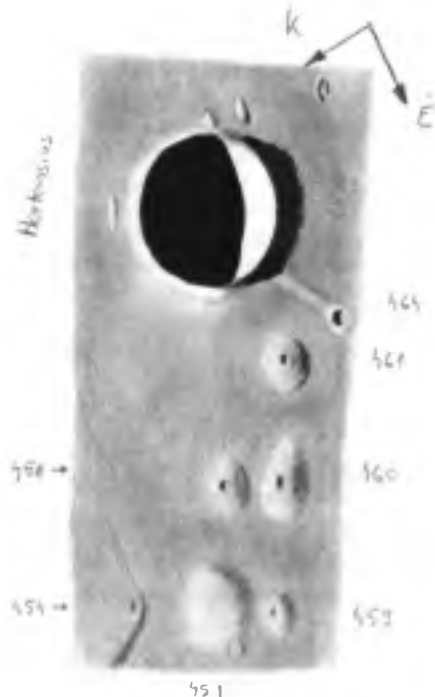
460. Csepp alakú, könnyen látható kalderával.

451. Ez a legnagyobb dóm, kissé szögletes

alakú, de oromkráter nélkül. Északon egy kisebb csúcs ékesíti.

459. Kis méretű elliptikus alakú, már-már összenőve a 451-essel. Tetőkalderája könnyen látszik.

454. A legkülönlegesebb meri szahálytalan alakú, szakadékszerűen záródó dóm. Kalderája könnyen látszik. (Görgei Zoltán)

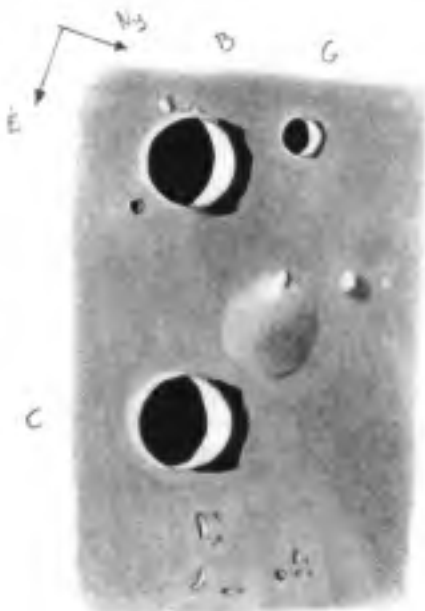
és anyagát Görgei Zoltán rajzolta a Földre 25 cm-es Dobscsojával

Gambart B., C., G-kráterek és a 365. számú dóm

2008.02.15. 19:54-20:13 UT. 200/2470 refraktor. T: 5, S: 6, Colongitudo 20,7°

274x: A terminátor már vagy 200 km-re jár, ennek ellenére nagyon jól látszik a Gambart dóm (a dómtérképen 365-ös jelű). A Gambart C-kráterről délre fekszik, mérete kb. 15x15 km, alakja kissé szögletes. Nincs tetőkalderája, viszont a déli szélén egy markáns kiemelkedés látszik. A dóm nyugati

széle határozottan, szinte szakadékszerűen záródik. (Görgei Zoltán)

A Gambart dóm (A rajzot Görgei Zoltán készítette)

Az Aquippa kráter és az Ariarathes-hegység egy szakaszát ahogyan Aczardi Tamás kis távcsöve mutatta

Rognár Tamás három észleléssel jelentkezett. A hatalmas Janssen-krátert és környékét, illetve az Agrippa-krátert és az Ariadaeus-rianás egy szakaszát ábrázoló rajzai példaértékűek. Tamás munkáiból különhelet már eddig is hogy bármilyen távcsővel lehet Holdat észlelni, még egy 76 mm-es Newtonnal is!

A Janssen kráter és környéke. A rajtot Rognár Tamás készítette február 11-én, a 76/900-as Newtonnal.

Az Agrippa-kráter és az Ariadaeus-rianás

2008.02.13., 16:10–17:30 UT, 76/900 Newton, Colongitudo: 355.2°

178x. Az alakzat beljölésében az Agrippa-kráter volt segítségemre. A hatalmas kráter helsejét a koronafekete árnyék teljesen kitöltötte, csak a kráterperem izzott a napfényben. A nyugati belső kráterfalat ragyogóan megvilágította az alacsonyan lévő Nap. A kráterbelső északi része egy árnyalattal sötétebb, világos szürke színű, míg a fénylő belső lejtői pókhálához hasonló vékony szürke vonalak szahdálják. A lejtős kráterfal tagolt háromszöghöz hasonló felszíni alakzathoz végződik. Ez a kráter északi felén jobban megfigyelhető, míg a déli része a terminátor közelsége miatt csak finoman válik el a felszíntől. A kráter keleti oldalán egy íves, az Ariadaeus-rianás irányában tartó hegyvonulat kezdődik, mely a Tempel-kráter falának a maradványa. A hegyvonulat magasságának a változására az árnyék válto-

zásából lehet következtetni. A hegy oldalához simuló vékony koronafekete árnyék ér a hosszán, ívesen kinyúló árnyékok váltakozva követik egymást.

Az Agrippa-krátertől keletre a kör alakú Whewell-kráter található. Ez a kráter nem emelkedik ki a felszínhől jelentősen. Erre utal a kráter által vetett rövid árnyék is.

Érkezettünk a megfigyelés legizgalmasabb részéhez, az Ariadaeus-rianáshoz. Ez éppen a kis távcsővemmel való észlelhetőség határán volt. Igazából nem is tudtam, milyen látványt fog nyújtani a távcsővemben. Először csak elfordított látással sikerült megpillantanom, de később, mivel már tudtam mit, és hol kell keresnem, könnyen megtaláltam. A rianás elsőre olyannak tűnt, mint egy szürke színű üvegre ejtett mély karcolás. A rianást kemény kontrasztal rajzolta ki a napfény és árnyék keletése. (Rognár Tamás)

Görgei Zoltán

Makszutow.hu
online távcsőből

www.makszutow.hu Tel: 20/5-981-941

Spóroljon az ÁFÁ-n!

SkyWatcher HEQ-5 mechanika

174 000 Ft helyett
145 000 Ft

Az akció 2008. április 30-ig vagy a készlet erejéig tart.

Az ár bruttó ár, a kedvezmény mértéke megegyezik a nem akció ár díó tartalmával.